

COVID-19 SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE EVDE KALMA ÖNEMİNİN DURUM TESPİTİ*

SITUATION OF LOCKDOWN PERIOD IN TURKEY DURING COVID-19 PROCESS

Doç. Dr. Aygen OKSAY¹

Doç. Dr. Gülay BULGAN²

Prof. Dr. Didar BÜYÜKER İŞLER³

Prof. Dr. Serpil SENAL⁴

ÖZ

Tüm Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemi süreci bireyleri ekonomik açıdan etkilemesinin yanı sıra psikolojik ve sosyolojik açıdan da etkilemiştir. Covid-19 sürecinin başlamasıyla birlikte bireylerin sosyalleşmesi engellenmiş ve bireyler yalnızlığa itilmiştir. Bu bağlamda Covid-19’un etkilerini ortaya çıkartabilmek amacıyla İtalya Ulusal Araştırma Konseyi (CNR) ve Süleyman Demirel Üniversitesi iş birliğinde OSC-COVID19 projesi yürütülmüştür. Bu proje kapsamında 29 Nisan-3 Temmuz 2020 tarihleri arasında uygulanan çevrimiçi anket aracılığıyla Türkiye’den 10,217 katılımcıya ulaşılmıştır. Türkiye’de Mart 2020 tarihinden itibaren evde kalma döneminin bireyler üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma kapsamında faktör analizi ve kümeleme analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda farklı özelliklere sahip üç küme tespit edilmiş ve her bir kümenin evde kalma sürecine ilişkin farklı durumlar yaşadıkları ortaya konmuştur. “Kızgınlık, nefret, korku, kaygı ve üzüntü” gibi olumsuz duyguların en az yaşandığı kümenin birinci küme olduğu görülmüştür. Ayrıca olumsuz duyguların en fazla yaşandığı üçüncü kümenin gelecekte ekonomik olarak en fazla endişe eden küme olduğu görülmektedir. Bireylerin olumsuz duygularının en aza indirilmesinde, kaygıların azaltılmasında ülkelerin vatandaşlarını destekleyici politikalarının ortaya konmasının, uzaktan da olsa bireylerin sosyalleşmelerine yönelik faaliyetlerin planlanmasının önemli olduğu öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Sosyal Mesafe, Karantina, Evde Kalma.

JEL Sınıflandırma Kodları: R20, I00, Z0.

ABSTRACT

The Covid-19 process, affected the whole world not only economically but also physically and/or socially as well. With the Covid-19 pandemic process, the socialization of individuals was prevented and individuals were pushed into loneliness. In this context, the OSC-COVID19 Project was carried out in cooperation with the Italian National Research Council (CNR) and Süleyman Demirel University (SDU). Within the project, an online questionnaire was made with 10,217 participants in Turkey in the 29 April-3 July 2020 period. Factor analysis and cluster analysis was made to find out the effects of lockdown period on the individuals, which started in March 2020. As a result of the analysis, three clusters with different characteristics are identified and it is revealed that each cluster experienced different situations related to the process of staying at home. The 1st cluster is observed to have experienced the feelings such as “anger, hate, fear, anxiety and sadness” the least. The 3rd cluster is found to be the cluster which experienced these negative feelings the most. It is foreseen that it is important to reveal the policies of the countries that support the citizens of the countries in minimizing the negative feelings of the individuals and to reduce their anxiety and to plan the activities for the socialization of the individuals, even from a distance.

Keywords: Covid-19, Social Distance, Quarantine, Lockdown.

JEL Classification Codes: R20, I00, Z0.

* Bu çalışma için Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulundan 1234567-/2020-32 sayılı ve 22.04.2020 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, aygenoksay@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, gulaybulgan@sdu.edu.tr

³ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, didarbuyuker@sdu.edu.tr

⁴ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, serpilsenal@sdu.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

The Covid-19 process, which pushed the individuals to loneliness and prevented them from socialization, affected the whole World not only economically but as physically and socially as well. Italian National Research Council (CNR) and Suleyman Demirel University carried out a Project, called OSC-COVID19 (Ongoing Social Changes) in order to find out the effects of lockdown period on the individuals, which started in March 2020.

Design/methodology/approach:

Within the Project an online questionnaire was created by CNR, which consisted of 4 parts and a total of 37 questions. The 1st part is about personal and social data, 2nd part is on social distance and living together, 3rd part is about trust and opinions towards public institutions/organizations, gender stereotypes, religious beliefs and political orientations. And the last part consisted of questions on emotions, resilience and self-evaluation. A total of 10,217 questionnaires were collected during 29 April and 3 July, 2020. Factor analysis and Two Step cluster analysis have been done to find out the effects of lockdown period.

Findings:

50.9% of the participants were women, 22.2% of them were between 40-54 ages, 61.2% were high school graduates, 33.4% were full time-employees and 59.6 % of them were living the Mediterranean region. Again 57.6% of them were married, 18.5% of them expressed that they were still going to work and 67.7% of them described their work status as manager, entrepreneur or self-employed. According to the Factor Analysis, the emotions were grouped under 3 different dimensions. The 1st dimension consisted of fear, anxiety, sadness. 2nd dimension is anger and hate and the 3rd dimension consisted of relaxation and happiness. The total variance rate explained by all three dimensions was 79.659%. It was found that there was a significant relation between gender and the 1st dimension group of emotions. 47.1% of female participants experienced these negative emotions whereas only 23.7% of men experienced them. The 2nd and 3rd dimensions were not found to have a significant relation between gender. When the age of the participants and the level of intensity of emotions were examined, it was seen that the feelings of fear, anxiety and sadness were experienced with higher intensity as the age increases. The comparison results between age and 2nd dimension showed that there is a significant relation between these two variables. There was no significant relation found between age and 3rd dimension of emotions. As a result of the Two Step Cluster analysis, three clusters were identified. 30.0% of the participants were calculated to be in the 1st cluster, 29.9% in the 2nd cluster and 40.1 % of them were found to be in the 3rd cluster. It was revealed that each cluster experienced different situations related to the process of staying at home. The 1st cluster consisted of 2660 participants, who were mostly 40-54 ages. Those who have undergraduate education are more compared to other clusters. Most of them live in a small or medium-sized settlements in the Mediterranean Region of the country. The participants in this cluster are the ones who watch entertainment programs on TV/Internet the least but they also don't spend much time on sports or physical activities. This cluster is the one who feels the loneliest during the lockdown process. Adhering to the constraints of this period is very valuable for those in this group. They have a high level of trust in the socio-political system. It is the group that least thinks that this period will cause serious economic losses. In addition, the majority of this cluster thinks that they can trust others, which is completely different from other clusters. The emotions of relaxation and happiness are experienced in the medium level; whereas fear, anger, sadness, anxiety and hate, are experienced the least. The 2nd cluster consists of 2650 participants, who are between 30-49 ages old, who have a medium-high education level and full-time employees. Most of them live in the city centers of Mediterranean Region of the country. They have moderate trust to the socio-political system. The cluster, compared to other clusters, has the highest rate of working from home. It is also the group that spends the most time cooking these days. It is the group with the highest self-confidence. Most of them plan their day and devote more time to themselves. Most of the cluster believes that women will regain their natural roles as mother and wife. However, the highest level of disagreement with the idea that it is true that the person in command at home is male is in this cluster. Emotions like relaxation and happiness are in low-level within this cluster. The participants of 3rd cluster represent 40.1% of the total participants. Most of them have a medium-high level of education and a full-time employment. They live in a big city center in the Central Anatolia and Mediterranean Region. The majority of those in this cluster describe themselves as believers, and they also hold leftist political views. They stated that they have a low level of trust in the socio-political system, excluding civil defense and health services. It is possible to say that they suffer more loneliness compared to the sample average. It is seen that anger and hate emotions are dominant in this cluster and at the same time fear, anxiety and sadness are also highly represented. The participants in this cluster stated that they didn't trust others than themselves. It is the largest cluster that believes that depressive states will increase if social isolation lasts for a long time and also that physical and psychological violence from men to women may be the main problem.

Conclusion and Discussion:

It was found that the participants mostly felt emotions such as anger, hate, anxiety, sadness and fear the during the lockdown process in Turkey. According to the Two Step Cluster analysis, 3 clusters have been found and all clusters stated that their time spent on social media has increased. Thus, the use of social media during Pandemic process is a significant tool that governments and public organizations should carefully use to give true information to the public. It is very important to do similar studies on different groups of participants to analyze the attitude and emotion state of the society under pandemic conditions.

1. GİRİŞ

Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde başlayarak kısa sürede tüm dünya ülkelerine yayılan ve 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını, tüm Dünya'yı etkileyen küresel ölçekli bir salgındır. Hastalığın belirsizliği, hızlı bulaşma özelliği, yarattığı korku ve risk küresel çapta hemen hemen bütün ülkeleri bu salgından korunmak için oldukça katı kurallar koymak ve tedbirler almak zorunda bırakmıştır. Ülkelerin sınırlarını uçuslara kapatması, sokağa çıkma yasakları, seyahat kısıtlamaları bu tedbirlerden ilk akla gelenleridir. Kısıtlamalar ve alınan tedbirler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki hayatı da değiştirmiş ve normal olmayan bir sürece girilmiştir. Bu süreç ülkeleri, toplumları ve bireyleri birçok farklı biçimde (sosyal, psikolojik, ekonomik vb.) etkisi altına almıştır.

Pandemi, sosyal hayatın derinliklerine ve ilişkilerine de ciddi oranda etki etmiştir. Bu bağlamda gündelik hayatta genelden özele hemen her alana etki eden Covid-19 pandemisinin aile içi ilişkilere de ciddi etkileri olduğu verilere yansımaktadır. Yaşanan afet süreçlerinde ve sonrasında fiziksel ve ekonomik etkilerin yanı sıra ölüm, stres, endişe, korku gibi psikolojik durumlar aile bireylerinin duygularını, davranışlarını etkileyebilmekte ve hatta değiştirebilmektedir (Güngör ve Aşkın, 2021, s. 47). Özellikle Covid-19 pandemisi özelindeki kısıtlamalar ve sokağa çıkamama durumu birçok farklı durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yalnız yaşama, aile büyüklerinin yalnızlaşması, aile üyelerinin aynı mekanı paylaşmak zorunda kalması, eldeki ekonomik imkanların çok daha dikkatli kullanılması gibi durumlar bunlardan ilk akla gelenlerdir.

Ayrıca bu dönemde özellikle esnek çalışma düzenlemelerinin “yeni normal” haline gelmesi, işverenlerin büyük çoğunluğunun çalışanlarından evden çalışmalarını istemesi de iş-aile sınırları açısından sorunlar yaratmaktadır. Çalışanlar, “iş” ve “ev” alanı rollerini aynı anda yerine getirirken birtakım zorluklarla karşılaşmakta ve bu da iş-aile sınırlarının bulanıklaşmasına, rol çatışmasına, stres ve iş motivasyonunun azalması gibi istenmeyen sonuçlara yol açmıştır (Rofcanin ve Anand, 2020, s.1182). Bununla birlikte bu dönemde okulların, parkların ve oyun alanlarının kapatılması olağan yaşam tarzlarını bozarak potansiyel olarak sıkıntı ve kafa karışıklığına neden olabilecektir. Hem küçük hem de büyük çocuklar muhtemelen daha talepkar hale gelecek, bu değişikliklerle başa çıkmak zorunda kaldıkları için sabırsızlık, sıkıntı ve düşmanlık sergileyebilirler ve bu da aşırı baskı altındaki ebeveynler tarafından fiziksel ve zihinsel şiddete maruz kalmalarına neden olabilecektir (Dubey vd., 2020:782).

Dolayısıyla Covid-19 pandemisinde psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olumsuzluklarla birlikte bireylerin evde kalmak zorunda kalmaları hem bireysel hem de aile üyeleri arasında bazı olumsuzluklara neden olmuştur. Bu bağlamda bakıldığında Covid-19 pandemisinde özellikle farklı duyguların aynı anda yaşanabildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu çalışmada Türkiye genelinde bireylerin kişisel ve sosyal bilgileri, sosyal mesafe/birlikte yaşama koşulları, kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik duydukları güven ve görüşler, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, dini inançları, siyasi yönelimleri, duyguları ve dayanıklılıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bir başka deyişle; bu çalışma ile birçok farklı yönü ile pandemi sürecinde Türkiye genelinde bir durum tespit çalışması yapılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak çalışmanın temel amacı Covid-19 pandemisi esnasında Türkiye'de yaşanan sosyal izolasyon ve karantina sürecinde insanların duygularını ve psikolojik durumlarını araştırmaktır.

Duygu; kendine özgü bir ruhsal hareket, önsezi ya da belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). İnsan psikolojisi ile yakından ilgisi olan duygu kavramı pek çok psikolog ve araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Myers ve Derakshan (2004, s. 495-496), duyguyu bireyin genel uyarılmışlığının yansımaları halinin bütünü olarak nitelendirmektedir. Goleman (2003, s. 20-21) ise bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, biyolojik ve psikolojik haller olarak tanımlamaktadır. İnsanların moralini ve performansını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilme gücüne sahip olan duygular, iyi yönetildiği takdirde bireylerin moral ve performanslarında olumlu artışlar gösterebilmektedir (Kervancı, 2008; s. 27; Akın, 2004, s. 6). Duyguların iyi yönetilebilmesi için iyi anlaşılması önemlidir. Farklı çeşitlerde ortaya çıkan duyguların ortak özellikleri vardır. Bu özellikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Konrad ve Hendl, 2003, s. 17-18; Titrek, 2007, s. 67):

- Duygular kendiliğinden, irade dışında gelişir ve önceden tespit edilemez,
- İnsanlar herhangi bir duyguya kapıldığı zaman aynı anda heyecan da hissedebilir,
- Duygular bazen hoş olabilir bazen de hoş olmayabilir,
- Duyguların dışa yansımaları beden diliyle ve yüz hareketleriyle (jest ve mimiklerle) gerçekleşir. Duygular insan arzularını, amaçlarını ve hareketlerini etkiler.

İnsanların kaç farklı duyguya sahip olduğuna ve bu duyguların sınıflandırılmasına dair çok sayıda çalışma yapılmıştır. Standart bir duygu kelimeleri hiyerarşisi bulunmamakla birlikte psikoloji alanında pek çok araştırma duyguları sınıflandırmak için önerilerde bulunmaktadır (Robinson, 2004, s.128; Plutchik, 2001, s. 344). Duygular ile ilgili olarak yapılan bir sınıflandırma da Parrott tarafından ortaya konmuştur. Bu sınıflandırmada temel duygular altı birinci düzey duygu içinde sınıflandırılarak, temel duyguların dışında toplam 146 duygu olduğu belirtilmiştir. Bu 146 duygu da ikincil ve üçüncül olarak gruplandırılmıştır. Böylelikle Parrott insan duygularını üç düzeyli bir yapı biçiminde sınıflandırmıştır. Sınıflandırmada yer alan her bir düzey soyut duyguları somut hale dönüştürerek bir önceki düzeyin ayrıntılarını netleştirmektedir. Birincil duygular kişilerin karşılaştıkları durumlar karşısındaki ilk ve en önemli tepkiler olup; bu tepkiler duyguların en temel, hızlı ve dolaysız birer sonucudur ve sevgi, neşe, şaşkınlık, öfke, üzüntü. İkincil duygular ise bir olaya değil de bir hisse ya da düşünceye karşı tepki niteliğinde oluşan duygular olarak tanımlanmaktadır (Parrott; 2001; Gök, 2021, s. 834). İkincil duygular birincil duyguları, üçüncül duygular ise ikincil duyguları özelleştirmektedir. Örneğin; birincil duygu olan sevgi, arzulama; arzulama ise uyarılma; uyarılma da tutku olarak özelleştirilmektedir (Cırhınlıoğlu, 2018, s. 17-18).

Bu çalışmada da sosyal mesafenin, sokağa çıkma yasağının olumsuz temel duygular ürettiği ya da var olan olumsuz duyguları arttırabileceği düşünülmektedir. Örneğin Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisine göre fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Bu nedenle kaygı, fobi, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi zihinsel bozuklukların ana nedeninin güvenlik kaygısı olduğu bir senaryo tasvir edilmektedir. Korku ve öfke duygularının aslında zıt duygular olduğu; korku tehlikeden kaçınırken, öfkenin korkuya karşı savaştığı belirtilir. Beklenmedik bir olayla karşı karşıya kalındığında, bu duyguların bu yaklaşıma göre ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Cerbera vd., 2020, s. 7156). Nitekim bu çalışma kapsamında da bireylerin Covid-19 pandemisi süresince evde kalma döneminde yaşadıkları duygu durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

İzolasyon süreci, insanlar arasındaki sosyal temasın eksikliği ve ulaşılabilecek kaynakların kıtlığı insanların duyguları ve psikolojik durumları üzerinde çeşitli etkiler yaratmıştır. Bu etkileri ortaya çıkartmak için Türkiye ve İtalya'da OSC-COVID 19⁵ isimli ortak bir proje gerçekleştirilmiştir. Her iki ülkede eş zamanlı olarak İtalya Ulusal Araştırma Konseyi (CNR) tarafından desteklenen çevrimiçi bir istatistiksel uygulama aracılığıyla bir web anketi uygulanmıştır. Online anket 22.04.2020 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Kararları 14 Sayılı karar kapsamında etik kurul onayı almıştır. Anket Türkiye kapsamında Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) web sitesi ve sosyal medya hesapları, SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi resmi web sitesi ve sosyal medya hesapları ile araştırmacıların sosyal medya hesapları üzerinden kolayca örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. 29 Nisan'da başlayan ve 3 Temmuz 2020'de sonlandırılan anket Türkiye'de 10.217 katılımcının katılımı ile sona erdirilmiştir. Büyük bir katılımcı sayısına ulaşılmasına rağmen araştırmanın online anket yöntemi ile yapılması çeşitli kısıtların oluşmasına neden olmuştur. Kırsal kesimlere ulaşılabilmesi ve katılımcıların büyük bir kısmının özellikle Akdeniz Bölgesinden katılması araştırmanın kısıtları arasındadır.

Anket dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıların kişisel ve sosyal bilgileri ile ilgilidir; ikinci bölümde sosyal mesafe/birlikte yaşama koşulları ele alınmıştır. Üçüncü bölüm kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik güven ve görüşler, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, dini inançlar ve siyasi yönelimler ile ilgilidir. Son olarak dördüncü bölüm ise duygular, dayanıklılık ve öz değerlendirme ile ilgilidir. Anket 13 yapısal değişkeni (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek vb.) içeren 37 sorudan oluşmaktadır. Ankette çoktan seçmeli ve duyguların yoğunluğunun 7'li likert tipi (1=minimum 7=maksimum) olacak şekilde cevaplandırılması istenmektedir.

Araştırma amacına ulaşmak için ilk olarak katılımcılara ilişkin tanımlayıcı veriler elde edilmiştir. Katılımcıların temel duyguları ve bu duyguların demografik faktörlerle ilişkisi ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, farklı kümelerin profillerini karakterize etmek amacıyla mevcut tüm değişkenlerin tanımlayıcı bir analizi yapılmıştır. Bu şekilde, örneklemin genel ortalamasından farklı olan değişkenleri vurgularken, her grubun ana özelliklerini tanımlamak mümkün olmuştur. Örneklemin büyük boyutu nedeniyle hiyerarşik olmayan bir prosedür kullanılarak gruplara ayırma elde etmek için iki aşamalı kümeleme analizi uygulanmıştır. Verilerin homojenliği nedeniyle herhangi bir veri standardizasyonuna gerek duyulmamıştır.

⁵ Ongoing social changes-COVID19-Sosyal Mesafenin Psikososyal Etkileri Araştırması: Devam Eden Sosyal Değişimler Projesi

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda sırasıyla demografik bulgular, faktör analizi ve kümeleme analizine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

3.1. Demografik Bulgular

Anketin ilk bölümü, cevaplayanların demografik bilgilerini elde etmeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların mesleği, yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları, yaşadıkları bölge, iş pozisyonları vb. sorulara ilişkin veriler elde edilmiştir. Ankete verilen cevaplar betimleyici istatistikler (frekans, yüzde, ikili karşılaştırma, vb.) kullanılarak analiz edilmiş ve Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Demografik Bulgular I

		n	%
Cinsiyet	Kadın	5198	50,9
	Erkek	5019	49,1
	Toplam	10217	100,0
Yaş	24 yaş ve altı	3106	30,4
	25-39 yaş	2672	26,2
	40-54 yaş	2270	22,2
	55 yaş ve üzeri	2169	21,2
	Toplam	10217	100,0
Öğrenim Durumu	Yok	22	0,2
	İlkokul	810	7,9
	Ortaokul	1143	11,2
	Lise	6253	61,2
	Lisans	1358	13,3
	Lisansüstü	631	6,2
	Toplam	10217	100,0
Meslek	Tam zamanlı çalışan	3408	33,4
	Öğrenci	2978	29,1
	Ev hanımı	1561	15,3
	Emekli	1399	13,7
	İşsiz	551	5,4
	Geçici işçi	227	2,2
	Part-time çalışan	93	0,9
	Toplam	10217	100,0
Yaşanılan Bölge	Akdeniz Bölgesi	6093	59,6
	İç Anadolu Bölgesi	1372	13,4
	Marmara Bölgesi	981	9,6
	Ege Bölgesi	834	8,2
	Doğu Anadolu Bölgesi	493	4,8
	Karadeniz Bölgesi	244	2,4
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	200	2,0
	Toplam	10217	100,0

	n	%	
Yaşanılan yer/Yerleşim yeri	Ülkenin iç kısımlarında yer alan küçük veya orta büyüklükte bir yerleşim yerinde	3860	37,8
	Büyük bir şehir merkezinde	3546	34,7
	Büyük bir şehrin kenar mahallesinde	1388	13,6
	İzole bir evde	765	7,5
	Sahil kenarında küçük veya orta büyüklükte bir yerleşim yerinde	658	6,4
	Toplam	10217	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %50,9’u kadın, %49,1’i erkektir; %30,4’ü 24 yaş altı, %26,2’si 25-39 yaş aralığındadır. %61,2’si yüksekökol mezunu; %33,4’ü tam zamanlı çalışan, %29,1’i ise öğrenciden meydana gelen katılımcıların yoğun olarak %59,6 oranı ile Akdeniz bölgesi ile %13,4 ile İç Anadolu bölgesinde yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %37,8’i Türkiye’nin iç kısımlarında yer alan küçük veya orta büyüklükteki yerleşim yerinde; %34,7’si de büyük bir şehir merkezinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Demografik bulgulardan bir kısmı da Tablo 2’de verilmiştir. Bu tabloda katılımcıların evde kalma sürecinde medeni durumları, çocuk sayıları, evde kimlerle beraber yaşadıkları ve ev büyüklükleri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Evde kalma sürecinde çocuklu hayatın yetişkinlere farklı sorumluluklar yüklemesi, küçük ve büyük çocukların farklı ihtiyaç ve ruh haller olması nedeniyle ankette çocuklara ilişkin yaş sınırı getirilmiştir. Ergenlik öncesi dönemi dikkate alınarak yaş sınırı 12 yaş olarak belirlenmiştir. Tablo 2’de dikkati çeken bir diğer durum ise katılımcıların evde kiminle beraber yaşadıklarıdır. Bazı katılımcıların eşimle, çocuklarıyla sorularına aynı anda evet yanıtı verdikleri görülmektedir. Ayrıca evde kalma durumunun ve seyahat yasağının hızlı ve ani gelişmesi, gününbirlik çalışan bireylerin ekonomik aksaklıklar yaşamaları farklı durumlarda kalmalarına neden olabileceği düşünüldüğünden farklı sorular yöneltilmiştir.

Tablo 2. Demografik Bulgular II

		n	%				
Evli misiniz?	Evet	5890	57,6				
	Hayır	4327	42,4				
	Toplam	10217	100,0				
Çocuğunuz var mı?	Hayır	4222	41,3				
	Evet, en az bir tanesi 12 yaşından küçük	2653	26,0				
	Evet, hepsi 12 yaşından büyük	3342	32,7				
	Toplam	10217	100,0				
Bu günlerde evde kiminle yaşıyorsunuz? (n=10217)	Tek başına	517	5,1				
	Eşimle	4698	46,0				
	Çocuklarıyla	4446	43,5				
	Ebeveynlerimle	3720	36,4				
	Akrabalar veya ev arkadaşları	246	2,4				
	Eski eşimle	673	6,6				
Yaşanılan evin boyutu	50 m ² ’ye kadar	289	2,8				
	50-70 m ²	728	7,1				
	70-100 m ²	3082	30,2				
	100 m ² ’den fazla	6117	59,9				
	Toplam	10217	100,0				
Şu anda:	Evet		Hayır		Kesin değil		Toplam (%)
	n	%	n	%	N	%	
Yeterli İnternet bağlantınız var mı?	8664	84,8	899	8,8	654	6,4	100,0
Yeterli dijital ekipmanınız var mı (bilgisayar, tablet, akıllı telefon, vb.)?	8900	87,1	758	7,4	559	5,5	100,0
Yeterli dijital beceriye sahip misiniz?	7266	71,1	943	9,2	2007	19,6	100,0

Katılımcıların %57,6'sı evli, %42,4'ü bekar ve %42,3'nün çocuğu yoktur. Bununla birlikte katılımcıların %32,7'sinin 12 yaşından büyük; %26'sının ise en az 1 tanesinin 12 yaşından küçük çocuğu olduğu görülmüştür. Pandemi dönemi sırasında katılımcılara kiminle yaşadığı sorulmuş ve %46'sı eşimle; %43,5'i çocuklarıyla; %36,4'ü ebeveynleriyle; %5,1'i yalnız; %5,1'i eski eşimle ve %2,4'ü ise akrabalarıyla veya ev arkadaşıyla yanıtını vermiştir. Yanıtlardan anlaşıldığı üzere katılımcılar aynı anda birden çok seçenek işaretlemiştir. Katılımcılara yaşadıkları evin boyutu sorulduğunda ise %59,9'u 100 m²'den fazla ve %30,2'si 70-100 m² yanıtını vermiştir. Ayrıca katılımcılara evde kalma döneminin kendine özgü şartları sebebiyle (online eğitim, online iş, online toplantılar ve görüşmeler vb) yeterli İnternet bağlantıları olup olmadığı sorulmuştur ve %84,8'i evet yanıtını vermiştir. Yeterli dijital ekipmanlarının olup olmadığı sorusuna da benzer bir biçimde %87,1'i evet yanıtını vermiştir. Son olarak kendilerinin yeterli dijital beceriye sahip olup olmadığı sorulduğunda %71,1'i evet yanıtını vermişlerdir.

Tablo 3. Demografik Bulgular III

İş mekâniniz /statünüz nedir?	n	%	Bugünlerde; siz	n	%
Yönetici, girişimci, serbest meslek sahibi, müdür	6912	67,7	İşsiz	551	5,4
Çalışan (memur/özel sektör), serbest meslek mensubu	543	5,3	Öğrenci	2978	29,1
İşçi, Evde çalışan, Kooperatif üyesi	2332	22,8	Geçici işçi	227	2,2
Diğer (lütfen belirtiniz)	430	4,2	Part-time çalışan	92	0,9
Toplam	10217	100,0	Tam zamanlı çalışan	3408	33,4
Bugünlerde işle ilgili olarak:	n	%	Emekli	1399	13,7
Evden çalışıyorum.	768	7,5	Ev hanımı	1561	15,3
İş yerine gidiyorum.	1886	18,5	Toplam	10217	100,0
Hem evde hem de işyerinde çalışıyorum.	475	4,6			
İşim geçici olarak durduruldu.	3	0,1			
İşimden kovuldum.	596	5,8			
Toplam	3727	36,5			
Kayıp veri	6490	63,5			
Toplam	10217	100,0			

Katılımcılara bugünlerde ne yaptıkları sorulduğunda %33,4'ü tam zamanlı çalışan; %29,1'i ise öğrenci olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çalıştıkları iş yerlerindeki mevkileri incelendiğinde %67,7'sinin yönetici, girişimci, serbest meslek sahibi veya müdür olduğu; %22,8'inin ise işçi, evde çalışan veya kooperatif üyesi olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcılara ayrıca bugünlerde yani karantina döneminde işle ilgili olarak neler yaptığı sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların %18,5'i iş yerine gittiklerini; %7,5'i evden çalıştığını ve %5,8'i de işinden kovulduğu cevabını vermiştir. Bu soruda dikkati çeken nokta ise katılımcıların yarısından fazlasının (%63,5) soruya yanıt vermediğidir (bkz. Tablo 3).

3.2. Faktör Analizi

Katılımcıların sosyal izolasyon sürecindeki temel duygularını ortaya çıkartmak için duygulara yönelik sorulan soruya verilen yanıtların ortalamaları incelenmiş ve duyguları boyutlara indirgemek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Temel duygular "Karantinada olmak durumundan dolayı en çok hissettiğiniz duygular nelerdir?" sorusuyla araştırılmıştır. Katılımcılardan 1 (minimum) ile 7 (maksimum) arasında bir derecelendirme ile duygularının yoğunluğunu ifade etmeleri istenmiştir. Görüşülen katılımcıların daha yoğun olarak hissettikleri temel duygular sırasıyla üzüntü (4,49), kaygı (3,9), korku (3,74), kızgınlık (3,71), mutluluk (3,11), rahatlama (2,93) ve nefret (2,78) olarak tespit edilmiştir.

Çalışmada, araştırmanın geçerlilik çalışmasının yapılması ile duyguların daha anlaşılır ve daha az sayıda boyutlara indirilebilmesi amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinde, temel bileşenler yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca analizde kullanılan korelasyon matrisi, ayırma geçerliliği için de incelenmiştir. Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığına karar vermek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO-Örnekleme Yeterliliği İstatistiği) ve Bartlett's test of sphericity (Bartlett küresellik testi) sonuçlarına bakılır. Tavsiye edilen Kaiser-Meyer-Olkin

örneklem yeterlilik testi sonucu minimum 0,60'dır (Sharma, 1996, s. 116). Hattie (1985)'ye göre her bir faktörde, faktör yükü 0,50'den daha düşük olan maddeler ve birden fazla faktörde nitelik yükü 0,50 ve üstü olan sonuçlar elimine edilmelidir. İlgili literatürde Hair vd. (1998, s.118) ve Hattie (1985, s.157-159)'nin önerdiği gibi faktör yüklemesi 0,50'nin üzerinde olan değişkenler bir araya getirilerek faktör bileşenleri oluşturulmuştur. Bu hususlar araştırmada kullanılan ölçeğin, ayırma (discriminant) ve birleşme (convergent) geçerliliklerini sağladığına göstermektedir (Igarbaria vd., 1994). İlgili faktör yükleri Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Duygulara Yönelik Faktör Analizi Sonucu

Faktöre İlişkin İfadeler	Faktör Yükleri	Özdeğer	Açıklanan Varyans	Cronbach Alfa Katsayısı
KKU		2,996	31,624	0,832
Korku	0,875			
Kaygı	0,872			
Üzüntü	0,761			
KN		1,477	24,197	0,796
Kızgınlık	0,902			
Nefret	0,874			
RM		1,103	23,838	0,799
Rahatlama	0,903			
Mutluluk	0,901			
KMO = 0,686 ve p<0.00; Açıklanan Toplam Varyans oranı %79,659				
Ölçeğin tamamı 0,807				

Tablo 4'de görüldüğü üzere Temel Bileşenler ve Varimax faktör rotasyon yöntemleri kullanılarak yapılan analizde Bartlett'in Küresellik değeri anlamlı ve KMO değeri 0,636 olarak tavsiye edilen değer üzerinde bulunmuştur. Duygular 3 boyut altında toplanmıştır. Birinci boyut korku, kaygı ve üzüntü; ikinci boyut kızgınlık ve nefret, üçüncü boyut ise rahatlama ve mutluluk duygularından oluşmuştur. Ayrıca üç boyutun tamamı tarafından açıklanan toplam varyans oranı %79,659'dur. Her bir boyutun güvenilirlik analizi yapılmış; birinci boyut 0,832; ikinci boyut 0,796 ve üçüncü boyut ise 0,799 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak tüm boyutlar yüksek düzeyde güvenilirliktedir. Ayrıca boyutlara bakıldığında birbirine benzer duyguların aynı boyut altında toplandığı görülmektedir. Tüm ölçeğin cronbach alfa katsayısı ise 0,807 olarak bulunmuştur.

Faktör analizinden elde edilen duygulara ilişkin boyutların demografik değişkenlerden cinsiyet ve yaş ile ilişki olup olmadığını ortaya çıkartmak amacıyla ki-kare bağımsızlık testi (crosstabs test) uygulanmış ve bulgular yorumlanmıştır. Yalnızca iki demografik değişkenin seçilmesinin nedeni eğitim, coğrafi dağılım ve yaşanan bölgenin duygu yoğunluklarından bağımsız çıkmasıdır. Ki-kare ilgi analizleri pazarlama çalışmalarında sıklıkla tercih edilmektedir. Çünkü ki-kare analizi çok geniş bir kullanım alanına sahiptir, uygulanması kolaydır ve belki de en önemlisi birçok ölçekte ölçülmüş veriler için uygulanabilmesidir. Ki-kare ilgi analizi uygunluk analizi veya iki veya daha fazla nitelik esas alınarak sınıflandırılan verilerin değerlendirilmesi yoluyla bu nitelikler arasındaki ilişkinin derecesinin belirlenmesi için bağımsızlık testi olarak uygulanabilir (Kurtuluş, 1998:386-387). Çalışmamızda bağımsızlık testi uygulanmıştır. Bağımsızlık testi iki veya daha fazla değişken arasında ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla uygulanmaktadır (Demirgil, 2005, s. 90). Bu analizi gerçekleştirebilmek için ilgili boyutlara ilişkin ortalamalar alınmış ve duyguların yoğunluğuna yönelik puanlama yapılmıştır. Katılımcılar 1 (minimum) ile 7 (maksimum) arasında bir derecelendirme ile duygularının yoğunluğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 7'li Likert ölçeği esas alınarak her iki uca (1 ve 7) eşit mesafede bulunan 4 değerinin her iki tarafından 1 birim alınarak oluşturulan aralık gruplarının orta değeri olarak belirlenmiştir. Bu aralığın altı düşük yoğunluk, üzeri yüksek yoğunluk olarak belirlenmiştir. Buna göre 'düşük duygu yoğunluğu' olarak ifade edilen birinci aralık 1,0-3,0 aralığı; 'orta duygu yoğunluğu' olarak ifade edilen ikinci aralık 3,1-5,0 aralığı ve 'yüksek duygu yoğunluğu' olarak ifade edilen üçüncü aralık ise 5,1-7,0 olarak alınarak ki-kare bağımsızlık analizi gerçekleştirilmiştir (Arı, 2007, s.64; Armağan ve Gürsoy, 2011, s.73). Ki-kare bağımsızlık testi p≤0,05 düzeyinde incelenmiştir.

Tablo 5. KKU ve Cinsiyet İlişkisi

1. Boyut (Korku, Kaygı, Üzüntü)		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Düşük	n(gözlenen)	1858	1058	2916
	n(beklenen)	1468,7	1447,3	2916,0
	%	38,0	22,0	30,1
Orta	n(gözlenen)	1872	1489	3361
	n(beklenen)	1692,8	1668,2	3361,0
	%	38,3	30,9	34,6
Yüksek	n(gözlenen)	1157	2269	3426
	n(beklenen)	1725,5	1700,5	3426,0
	%	23,7	47,1	35,3
Toplam	n(gözlenen)	4887	4816	9703
	n(beklenen)	4887,0	4816,0	9703,0
	%	100,0	100,0	100,0
Pearson-KiKare	623,566	Sig (p)		0,00

İlk boyutu oluşturan korku, kaygı, üzüntü duygularının yoğunluğunun cinsiyetle ilişkisinin bulunduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p \leq 0,005$) görülmektedir. Tablo 5 incelendiğinde duyguların düşük ve orta düzeyinde kadınların beklenenden daha az sayıda, erkeklerin ise beklenenden daha yüksek sayıda oldukları görülmektedir. Duyguların yüksek düzeyinde ise kadın sayısı beklenenden yüksektir. Yani bu duygular içerisinde korku, kaygı ve üzüntü şeklindeki olumsuz duyguları kadın katılımcıların %47,1'i yüksek düzeyde yaşarken; erkeklerin yalnızca %23,7'si yüksek düzeyde yaşamaktadır.

Tablo 6. KN ve Cinsiyet İlişkisi

2.Boyut (Kızgınlık ve Nefret)		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Düşük	n(gözlenen)	2699	2610	5309
	n(beklenen)	2697,9	2611,1	5309,0
	%	55,4	55,3	55,3
Orta	n(gözlenen)	1407	1348	2755
	n(beklenen)	1400,0	1355,0	2755,0
	%	28,9	28,6	28,7
Yüksek	n(gözlenen)	770	761	1531
	n(beklenen)	778,0	753,0	1531,0
	%	15,8	16,1	16,0
Toplam	n(gözlenen)	4887	4876	9595
	n(beklenen)	4876,0	4719,0	9595,0
	%	100,0	100,0	100,0
Pearson-KiKare	0,240	Sig (p)		0,887

Kızgınlık ve nefret duygularında ise daha farklı bir eğilimle karşılaşılmıştır. İkinci boyutu oluşturan kızgınlık ve nefret duygularının yoğunluğunun cinsiyetle ilişkisi olmadığı ve de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p > 0,005$) görülmektedir. Tabloya 6'ya bakıldığında hem kadınlarda (%55,3) hem de erkekler de (%55,4) birbirlerine benzer olarak bu duyguların çok daha az yoğunlukta hissedildiği görülmektedir.

Tablo 7. RM ve Cinsiyet İlişkisi

3.Boyut (Rahatlama ve Mutluluk)		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Düşük	n(gözlenen)	2975	2880	5855
	n(beklenen)	2964,8	2890,2	5855,0
	%	60,9	60,4	60,6
Orta	n(gözlenen)	1258	1318	2576
	n(beklenen)	1304,4	1271,6	2576,0
	%	25,7	27,7	26,7
Yüksek	n(gözlenen)	656	568	1224
	n(beklenen)	619,8	604,2	1224,0
	%	13,4	11,9	12,7
Toplam	s	4887	4889	4766
		4889,0	4766,0	9655,0
	%	100,0	100,0	100,0
Pearson-KiKare	7,700	Sig (p)		0,051

Üçüncü boyutu oluşturan rahatlama ve mutluluk duygularının yoğunluğunun da cinsiyetle ilişkisi olmadığı ve de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0,005$) görülmektedir. Tablo 7'ye bakıldığında rahatlama, mutluluk gibi olumlu duygular da kadınlar (%60,4) ve erkekler (%60,9) tarafından benzer şekilde yüksek düzeyde düşük hissedilmektedir.

Tablo 8. KKKU ve Yaş İlişkisi

1.Boyut (Korku, Kaygı, Üzüntü)		Yaş				Toplam
		<29	30-49	50-69	>=70	
Düşük	n(gözlenen)	1040	1115	710	51	2916
	n(beklenen)	1070,5	1080,1	727,0	38,5	2916,0
	%	29,2	31,0	29,4	39,8	30,1
Orta	n(gözlenen)	1353	1164	837	8	3362
	n(beklenen)	1234,2	1245,3	838,2	44,4	3362,0
	%	38,0	32,4	34,6	6,3	34,6
Yüksek	n(gözlenen)	1169	1315	872	69	3425
	n(beklenen)	1257,3	1268,6	853,9	45,2	3425,0
	%	32,8	36,6	36,0	53,9	35,3
Toplam	n(gözlenen)	3562	3594	2419	128	9703
	n(beklenen)	3562,0	3594,0	2419,0	128,0	9703,0
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pearson-KiKare	73,854	Sig (p)				0,00

Katılımcıların yaşları ile duyguların yoğunluk düzeyine bakıldığında korku, kaygı ve üzüntü duygularının yaş arttıkça daha yüksek yoğunlukta yaşandığı görülmektedir. Tablo 8'de görüldüğü üzere katılımcıların duygu yoğunlukları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p\leq 0,005$) bir ilişki vardır. 70 yaş ve üzerindekiilerin %53,9'u için bu duygular yüksek yoğunlukta yaşanırken; 29 yaş ve altında bu oran %32,8'dir. Benzer biçimde 70 yaş ve üzerindekiilerin %39,8'i bu duyguları düşük yoğunlukta yaşarken, 29 yaş ve altında bu oran %29,2'dir.

Tablo 9. KN ve Yaş İlişkisi

2.Boyut (Kızgınlık ve Nefret)		Crosstab				Toplam
		Yaş				
		<29	30-49	50-69	>=70	
Düşük	n(gözlenen)	1587	2189	1474	59	5309
	n(beklenen)	1974,2	1955,9	1308,0	70,8	5309,0
	%	44,5	61,9	62,4	46,1	55,3
Orta	n(gözlenen)	1137	897	675	47	2756
	n(beklenen)	1024,8	1015,4	679,0	36,8	2756,0
	%	31,9	25,4	28,6	36,7	28,7
Yüksek	n(gözlenen)	844	449	215	22	1530
	n(beklenen)	568,9	563,7	377,0	20,4	1530,0
	%	23,7	12,7	9,1	17,2	15,9
Toplam	n(gözlenen)	3562	3568	3535	2364	128
	n(beklenen)	3568,0	3535,0	2364,0	128,0	9595,0
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pearson-KiKare	381,707	Sig (p)			0,00	

Katılımcıların yaşları ile duyguların yoğunluk düzeyine bakıldığında kızgınlık ve nefret duygularının yaşa bağlı olarak farklı yoğunlukta yaşandığı görülmektedir. Tablo 9'da görüldüğü üzere katılımcıların duygu yoğunlukları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p \leq 0,005$) bir ilişki bulunmuştur. Özellikle 30-49 yaş ile 50-69 yaş duygu yoğunlukları birbirine benzerken, 29 yaş ve altı ile 70 yaş üzerinde de benzerlik söz konusudur. Buna göre kızgınlık ve nefret duyguları 30-49 yaş %61,9 ve 50-69 yaş %62,4 aralığında en düşük yoğunlukta iken; 29 yaş ve altı ile 70 yaş ve üzerinde bu oran sırasıyla %44,5 ve %46,1 şeklindedir.

Tablo 10. RM ve Yaş İlişkisi

3.Boyut (Rahatlama ve mutluluk)		Crosstab				Toplam
		Yaş				
		<29	30-49	50-69	>=70	
Düşük	n(gözlenen)	2076	2259	1442	80	5857
	n(beklenen)	2176,7	2162,8	1439,8	77,6	5857,0
	%	57,8	63,3	60,7	62,5	60,7
Orta	n(gözlenen)	958	891	680	47	2576
	n(beklenen)	957,4	951,2	633,3	34,1	2576,0
	%	26,7	25,0	28,6	36,7	26,7
Yüksek	n(gözlenen)	555	416	252	1	1224
	n(beklenen)	454,9	452,0	300,9	16,2	1224,0
	%	15,5	11,7	10,6	0,8	12,7
Toplam	n(gözlenen)	3562	3589	3566	2374	128
	n(beklenen)	3589,0	3566,0	2374,0	128,0	9657,0
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pearson-KiKare	68,246	Sig (p)			0,00	

Tüm yaş grupları için en belirgin olarak rahatlama ve mutluluk duygularının en düşük yoğunlukta olduğu Tablo 10'da görülmektedir. Katılımcıların mutluluk ve rahatlama ile ilgili duygu yoğunlukları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p \leq 0,005$) bir ilişki tespit edilmiştir. Burada bu sonucun çıkmasında 70 yaş ve üzerinde yalnızca 1 kişi bu duyguları yüksek oranda yaşadığını beyan etmiştir.

3.3. Kümeleme Analizi

Çalışmada, Covid-19 Pandemi sürecinde sosyal izolasyonda (karantinada) olan katılımcıların bu süreçteki duygu ve düşüncelerinin çeşitli sosyo-ekonomik ve demografik göstergelerle incelenerek, gruplara ayrılması ve belirlenmiş gruplar arasındaki farklılıkların değerlendirmesini yapabilmek için anket yoluyla elde edilen verilere hiyerarşik olmayan kümeleme tekniklerinden İki Aşamalı Kümeleme (Two step cluster) yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem çok büyük veri kümelerini işlemek üzere tasarlanmış ölçeklenebilir bir kümeleme analizi algoritmasıdır (Rundle-Thiele, vd., 2015, s. 525). İki aşamalı kümeleme analizi hem kategorik hem de sürekli verilerin aynı anda analiz edilmesine izin verir. Ayrıca bu analiz ile demografik, psikografik, coğrafik ve (kendi kendine bildirilen) davranışsal verilerin eş zamanlı analizi mümkündür.

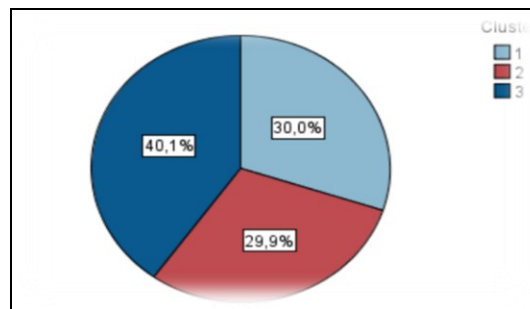
Bu çalışmada, iki aşamalı kümeleme analizinin kullanılmasının temel amacı, pandemi sürecinde karantinada olan büyük hacimli veri setini benzer özelliklere (değişkenlere) göre aynı kümede toplayarak farklı grupları belirlemek ve bu gruplar üzerindeki değişkenlerin önemini görebilmektir. Böylece, katılımcı bireyleri farklı gruplara ayırarak her bir gruba uygun stratejik kararlar alınmasında pandemi sürecinde ülkelerin karar vericilerine yardımcı olması beklenmektedir. Sahip olunan verinin büyüklüğü de göz önüne alındığında kümelerin anlamlı ve güvenilir sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Şekil 1. İki Aşamalı Kümeleme Analizi Özet Tablosu

İki aşamalı kümeleme analizi özet tablosuna göre analize dahil edilen değişken sayısı 180, belirlenen küme sayısı 3'tür. Analize dahil edilen değişkenler ankette sorulan sorulardır ve ekte yer almaktadır. Bu çalışmada yapılan iki aşamalı kümeleme analizinin performans değerlendirmesinde Silhouette değerine yer verilmiştir. Bu değer Rousseeuw (1987, s.57-59) tarafından geliştirilmiş olan ve kümeleme analiz sonuçlarını değerlendirmek üzere kullanılan bir performans ölçüsüdür. Silhouette indeksi her bir birimin yer aldığı kümeye uygunluğunu belirlemek amacı ile geliştirilmiştir. Silhouette değeri 1'e yaklaştığında kümeleme performansı iyi, 0'a yaklaştığında ise kümeleme performansının kötü olduğu söylenebilmektedir. Şekil 1'de sunulduğu üzere iki aşamalı kümeleme analizi genel performans sonucunu gösteren Silhouette değeri incelendiğinde bu değer orta düzeyde olduğu ve kümeleme performansının kabul edilebilir seviyede olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Küme Oranları

İki aşamalı kümeleme analizi sonucunda elde edilen 3 farklı kümeye ait küme büyüklükleri Şekil 2’de görülebilmektedir. Buna göre, birinci küme %40,1; ikinci küme %30,0, üçüncü küme ise %29,9 oranındadır.

Tablo 11. Küme Farklılıkları

En Küçük Küme Büyüklüğü	2660 (%29,9)
En Büyük Küme Büyüklüğü	3550 (%40,1)
En Küçük Küme Büyüklüğünün En Büyük Kümeye Oranı	1,34

Tablo 11’de görüldüğü üzere en küçük küme toplam örneklemin % 29,9’u olan 2660 bireyden oluşmakta olup; en büyük küme toplam örneklemin % 40,1’i olan 3550 bireyden oluşmaktadır. En küçük küme büyüklüğünün en büyük kümeye oranı 1,34’dür.

Tablo 12. Küme Dağılımı

	N	Birleştirilmiş (%)	Toplam (%)
Küme	1	2660	30,0
	2	2650	29,9
	3	3550	40,1
	Birleştirilmiş	8860	100,0
Hariç Tutulanlar	1386		13,5
Toplam	10246		100,0

Tablo 12’de görüldüğü üzere katılımcıların %30,0’ı küme 1, %29,9’u küme 2 ve %40,1’i ise küme 3 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılardan 1386 kişi bu üç kümeden hariç tutulmuştur ve toplam katılımcıların %13,5’ine karşılık gelmektedir.

Tablo 13. Kümelemede Kullanılan Değişkenlerin Önem Sıralaması

İfadeler	Önem Sıralaması
Şu anda aşağıdakilere ne kadar güveniyorsunuz: Başkan	0,99
Şu anda aşağıdakilere ne kadar güveniyorsunuz: din adamları	0,94
Şu anda aşağıdakilere ne kadar güveniyorsunuz: polis ve kolluk kuvveti	0,79
Şu anda gelecek için ne kadar belirsizlik hissediyorsunuz?	0,78
Şu anda aşağıdakilere ne kadar güveniyorsunuz: politikacılar	0,77
Şu anda evdeki ruh hali nedir?: Şefkatli	0,73
İnsanlar birbiriyle daha işbirlikçi oldular. (Şu anı düşünerek, aşağıdaki ifadelere ne kadar katılıyorsunuz)	0,67
Şu anda aşağıdakilere ne kadar güveniyorsunuz: sivil savunma	0,65
Şu anda evdeki ruh hali nedir?: Barışçı	0,62
Şu anda evlerde: “Şimdi kadınlar anne ve eş olarak doğal rollerini yeniden kazanabilirler”	0,62
Şu anda evdeki ruh hali nedir?: İşbirlikçi	0,60
Şu anı düşünerek aşağıdaki ifadelere ne kadar katılıyorsunuz: “Başkalarına güveniyorum”	0,60

Tablo 13’de iki aşamalı kümeleme analizi sürecinde kullanılan değişkenlerin önem sıralaması verilmiştir. Değişkenlerin kümeleri belirlemedeki önem sırası 0 ile 1 arasında derecelendirilmektedir. Çalışmada 0,6 ve üzeri önem düzeyine sahip değişkenler Tablo 7’de gösterilmektedir. Buna göre “Şu anda aşağıdakilere ne kadar güveniyorsunuz: Başkan” (0,99) en yüksek öneme sahip iken; “Şu anı düşünerek, aşağıdaki ifadelere ne kadar katılıyorsunuz: Başkalarına güveniyorum” (0,60) orta düzey öneme sahip bulunmuştur.

İki aşamalı kümeleme analizi sonucunda ortaya çıkan ve sınıflandırılan üç küme aşağıda açıklanmıştır:

Küme 1: Bu küme 2660 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların %30,0’ünü temsil etmektedir. Kümede yer alan bireylerin yarısından fazlası (%60,4) erkektir. Çoğunluğu 40-54 yaş aralığındadır. Lisans eğitimi alanlar diğer

kümelere göre daha fazladır. Çoğunluğu kendilerini kamu/özel çalışanı ya da serbest meslek olarak ifade etmiştir. Grubun çoğunluğu Akdeniz bölgesinin iç kesimlerinde küçük veya orta büyüklükteki yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Bu grup örneklem ortalamasına paralel olarak evde 3-4 kişidir, tamamı evde çocuğuyla birlikte yaşamaktadır ve evlerinin büyüklüğü 100 m² üzerindedir. Benzer şekilde örneklem ortalamasına yakın olarak grup evden ve hem evden hem iş yerinde çalışmaktadır. Covid-19 öncesinde bir günde sosyal medyada (Instagram, Facebook, WhatsApp, vb.) 30-60 dk zaman geçirirken; karantinada bu sürenin 1-3 saat civarlarında olduğu görülmüştür. Televizyonda ya da İnternette eğlence programlarını en az izleyen kümedir. Ancak aynı zamanda fiziksel aktivite ya da spor da küçük bir oranda hayatlarındadır. Bu dönemde kendini en az yalnız hisseden kümedir. Karantinada eşleriyle ilişkilerini daha da güçlendireceğini düşününler bu küme de çoğunluktadır. Bu dönemin kısıtlarına bağlı kalmak bu gruptakiler için çok değerlidir. Çoğunluğu kendini inançlı ya da dindar olarak tanımlamakta ve %56,3'ü sağ politik görüşü benimsemektedir. Sosyo-politik sisteme yüksek düzeyde güven duymaktadırlar. Bu dönemin ciddi ekonomik kayıplara neden olacağını en az düşünen gruptur. Bu duruma paralel olarak gelecek için küçük bir oranda belirsizlik hisleri vardır. Yiyecek ihtiyaçlarını karşılama noktasında grubun çoğunluğu önümüzdeki günlerde, ekonomik birtakım zorluklar yaşamayacağını düşünmektedir. Ayrıca evde kalmanın kadınlara karşı fiziksel ve psikolojik şiddeti artıracaklarını düşünmedikleri tespit edilmiştir. Bu dönemde alışveriş ve diğer ihtiyaçlar için alışverişe erkeklerin çıkması gerektiğine inanmaktadırlar. Grubun bir kısmı (yaklaşık %40'ı) bu dönemde kadınların anne ve eş olarak doğal rollerini yeniden kazanabileceği fikrine katılmaktadır. Ayrıca bu dönemde kümenin çoğunluğu başkalarına güvenebileceğini düşünmektedir ki bu diğer kümelerden tamamen farklıdır. Ayrıca kendilerine de kesinlikle güvenen iyimser bir çoğunluktur. Küme de mutluluk ve rahatlama gibi olumlu duygular orta düzeydedir. Kızgınlık, nefret, korku, kaygı ve üzüntü gibi olumsuz duyguların ise en az olduğu kümedir. Dolayısıyla olumlu duygusal durumları, kümenin tüm örneklerle karşılaştırıldığında en yüksek puanları gösterdiği dayanıklılık üzerinde ilgili bir etkiye sahiptir.

Küme 2: Bu küme 2650 katılımcıdan (%29,9) oluşmaktadır. Bu grup 30-49 yaş aralığında, %55'i erkek ve %45'i kadındır. Ağırlıklı olarak orta-yüksek eğitim düzeyine sahip, tam zamanlı çalışan bireylerden oluşmaktadır. Çoğunluğu Akdeniz bölgesinde büyük bir şehir merkezinde yaşamaktadır. Bu grup da örneklem ortalamasına paralel olarak evde 4 kişi yaşamakta, çoğunluğunun en az bir tanesi 12 yaşından küçük olmak üzere çocukları vardır ve yine örneklem ortalamasına paralel olarak evlerinin büyüklüğü 100 m² üzerindedir. Kümedekilerin çoğunluğu kendilerini inançlı olarak tanımlamakta, ayrıca sağ ve merkez politik görüşe sahiptirler. Sosyo-politik sisteme orta düzeyde güven duymaktadırlar. Fakat sistem içerisinde politikacılara ve bankalara güvenleri düşüktür. Küme, diğer kümelere kıyasla en fazla evden çalışma oranına sahiptir. Covid-19 öncesinde bir günde sosyal medyada (Instagram, Facebook, WhatsApp, vb.) 30dk kadar zaman geçirirken; karantinada bu sürenin 2-4 saat civarlarında olduğu görülmüştür. Ayrıca bugünlerde yemek yaparak en fazla vakit geçiren kümedir. Büyük çoğunluğu insanların bugünlerde daha fazla işbirliği yaptıklarına ve bu durumun pozitif taraflarının da olduğuna inanmaktadır. Kendisine güveni en yüksek olan kümedir. Çoğunluğu gününü planlamakta ve kendisine daha çok vakit ayırmaktadırlar. Büyük bir kısmı problem çözmekte iyi olduğunu düşünmektedir. Kümenin elemanları genel olarak evdeki ruh hallerini şefkatli, barışçı ve işbirlikçi olarak ifade etmişlerdir. Karantinanın eşleriyle ilişkilerini etkilemeyeceğini düşününler bu kümede çoğunluktadır. Bu dönemin kısıtlarına bağlı kalmak bu gruptakiler için epeyce değerlidir. Ayrıca evde karantina uygulamasının uzaması durumunda erkeklerden kadına fiziksel ve psikolojik şiddetin olabileceğini ana problem olarak düşünmemektedirler. Çoğunluğu bu dönemde alışveriş ve diğer ihtiyaçlar için alışverişe erkeklerin çıkması gerektiğine ve bu dönemde kadınların anne ve eş olarak doğal rollerini yeniden kazanabileceği inanmaktadırlar. Ancak evde komuta eden kişinin erkek olması doğrudur fikrine en yüksek katılmama düzeyi bu kümededir. Benzer şekilde erkeklerin bu dönemde sabrını kaybedebileceğine de çoğunluk katılmamaktadır. Kümede mutluluk ve rahatlama gibi olumlu duygular düşük düzeydedir. Olumsuz duygulardan kızgınlık ve nefret az; korku, kaygı ve üzüntü ise orta düzeydedir. Bu duygulara paralel olarak gelecek için çoğunluğu epeyce endişelenmektedir. Ayrıca yiyecek ihtiyaçlarını karşılama noktasında grubun çoğunluğu önümüzdeki günlerde biraz ekonomik zorluklar yaşayabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Küme3: Bu küme 3550 kişi ile katılımcıların %40,1'ini temsil etmektedir. 25-39 yaş aralığında, %55,6'sı erkek ve %44,4'ü kadından oluşmaktadır. Çoğunluğu örneklem ortalamasına paralel olarak orta-yüksek eğitim düzeyine sahip, tam zamanlı çalışan bireylerden oluşmaktadır. İş pozisyonlarını çalışan (memur/özel sektör) ve/veya serbest meslek mensubu olarak belirtmişlerdir. Çoğunluğu İç Anadolu ve Akdeniz bölgesinde büyük bir şehir merkezinde yaşamaktadır. Bu küme de örneklem ortalamasına paralel olarak evde 3 ya da 4 kişidir, çoğunluğunun en az bir tanesi 12 yaşından küçük olmak üzere çocukları vardır ve yine örneklem ortalamasına paralel olarak evlerinin büyüklüğü 100 m² üzerindedir. Kümedekilerin çoğunluğu kendilerini inançlı olarak tanımlamakta, ayrıca sol

politik görüşe sahiplerdir. Sosyo-politik sisteme, sivil savunma ve sağlık hizmetleri hariç, düşük düzeyde güven duyduklarını belirtmişlerdir. Bu kümenin üyeleri genellikle gelecek için orta-yüksek düzeyde bir belirsizlik göstermekte ve gıda desteği için ekonomik kaynakların yetersiz mevcudiyeti riskine de maruz kalabileceklerini öne sürmüşlerdir. Son olarak örneklem ortalamasına kıyasla daha fazla yalnızlık çektiklerini söylemek mümkündür. Küme 3 içinde kızgınlık ve öfke duygularının baskın olduğu ve aynı zamanda korku, kaygı ve üzüntünün de yüksek oranda temsil edildiği görülmektedir. Mutluluk ve rahatlama gibi olumlu duyguları en az hisseden kümedir. Bu karantina günlerinde insanların birbirleriyle işbirliği yaptığına inanmamaktadırlar. Başka insanlara değil kendilerine güvendiklerini; ayrıca tedirgin olduklarını da ifade etmişlerdir. Sosyal izolasyonun uzun sürmesi durumunda depresif durumların artacağına inanan ve erkeklerden kadınlara fiziksel ve psikolojik şiddetin temel problem olabileceğini düşünen en büyük kümedir. Bu sürecin çocuklarının oyun oynamak için İnterneti aşırı derecede kullandıklarını düşünmektedirler. Kendileri ise bu günlerden önce 30dk'ya kadar sosyal medyada zaman geçirirken; artık bu sürenin 2-3 saat aralığında olduğunu belirtmişlerdir. İlk önce dikkatli bir şekilde incelemeden İnternette hızlıca resim veya metin paylaşım fikrine katılmayan en büyük kümedir. Bu dönemin kısıtlarına bağlı kalmak bu kümedekiler için de oldukça değerlidir. Diğer kümelerden farklı olarak çoğunluğu bu dönemde alışveriş ve diğer ihtiyaçlar için alışverişe erkeklerin çıkması gerektiğini düşünmemekte ve bu dönemde kadınların anne ve eş olarak doğal rollerini yeniden kazanabileceğine katılmamaktadırlar. Son olarak yaşanan bu süreçten acı çektiklerini belirtmişlerdir.

4. SONUÇ

Afetler insanları hem fizyolojik olarak hem de psikolojik olarak oldukça etkilemektedir. Özellikle hayatlarının tehlikede olduğu düşüncesi, yakınlarını ve maddi imkanlarını kaybetme durumu insanların bu süreçte farklı duyu ve davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Kukuoğlu: 2018, s. 42). Covid-19 pandemi sürecinin de insanların duyu durumları üzerinde büyük etkiye neden olduğu yapılan araştırmalarda görülmektedir. Wang vd. (2021, s. 20)'nin yapmış oldukları çalışmaya göre, Covid-19 gibi özel dönemlerde, insanların temel stres durumunun fizyolojik ve duygusal tepkiler gösterdiği; davranışsal tepkinin ise daha az olduğu bulunmuştur. Duygusal tepki açısından katılımcıların %11,3'ü normalden daha gergin ve endişeli; %5,33'ünün de mutsuz ve depresif hissettikleri tespit edilmiştir. Davranışsal tepkiler açısından bakıldığında ise katılımcıların %6,67'sinin kızgın ve heyecanlı oldukları görülmüştür. Ancak yapılan çalışmalar cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek gibi demografik özelliklerin söz konusu etkiyi farklılaştırdığını ifade etmektedir. Örneğin Werneck vd. (2021, s. 323)'nin Brezilya'da 38.353 yetişkine uyguladığı online davranış araştırmasında katılımcılar pandemi döneminde yalnızlık, üzüntü (üzgün, kırgın veya depresif hissetme) ve kaygı duygularının (endişeli, endişeli veya gergin hissetme) sıklığını bildirmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre özellikle nüfusun bazı alt gruplarının örneğin daha genç yetişkinler, daha yüksek akademik başarı sahibi olanlar, evden çalışanlar, pandemi sırasında çalışmayanlar ve karantinaya daha uzun süre bağlı kalanların daha kötü zihinsel sağlık sonuçlarıyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Wang vd., (2021, s. 19-20) ise çalışmalarında 40 yaş ve altı bireylerin 40 yaş üstü bireylere göre daha yüksek kaygı riskine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Kadınların erkeklere göre daha yüksek kaygı riskine sahip olduğu ve kadınların mesleki rollerine ek olarak, ailede lider bakıcının sosyal rolünü de üstlendikleri görülmektedir. Ayrıca kadınların ilişki deneyimleri erkeklere göre daha hassas ve narindir. Bu nedenle, kadınlar kaygıya daha yatkındır. Araştırma sonuçları, eğitim düzeyi ve mesleğin depresyonla ilişkili olduğunu göstermektedir. Yüksek lisans derecesi veya üzeri olan bireyler, lisans derecesine sahip olanlardan daha yüksek depresyon riskine sahiptir. Profesyoneller ise hizmet sektörlerinde ve diğer mesleklerde çalışanlara göre daha yüksek depresyon riskine sahiptir. Yüksek eğitilmiş ve profesyonel bireyler yoğun çalışmaya ve sık seyahat etmeye alışkındır. Salgın sırasında çoğu insan evde kalmaya ve aile sağlığı ve güvenliği, çalışma durumu ve aile geliri gibi hayatın diğer yönlerini araştırmak için daha fazla zamana sahip olmak zorunda kalması sebebiyle bireylerin daha fazla endişelenmesine neden olduğu düşünülmektedir. Tüm bunların yanı sıra farklı bölge ya da ülke örneklemeleri üzerinde yapılan çalışmalar Covid-19'un bireylerin duyu ve davranışları üzerindeki etkisinin bölge ya da ülkeye göre de farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Memiş Doğan ve Düzal (2020, s. 750)'in yapmış olduğu çalışmada Ege Bölgesi'nde yaşayanların Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayanlara oranla pandemide daha kaygılı oldukları bulunmuştur. Campbell (2020, s. 2) Covid-19 pandemisi sürecinde Çin'de aile içi şiddetin normal oranın üç katına çıktığını, Fransa'da bu oranın %30, Brezilya'da ise %40-50 oranında arttığını tahmin ederken; İtalya ve İspanya gibi pandemiyi derin bir şekilde hisseden ülkelerde de aynı şekilde arttığını gösteren veriler olduğunu öne sürmektedir (aktaran Güngör ve Aşkın, 2021, s. 48). Veriler de göstermektedir ki; aile içi şiddet birçok ülkede artış göstermekle birlikte, artış her ülkede farklı oranlarda gerçekleşmektedir. Buradan yola çıkarak bu çalışmada; Türkiye'de Covid-19 sürecinde bireylerin duyu durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bilindiği üzere

pandemi son iki yıldır küresel anlamda en etkili depresyon sebepleri arasındadır. Nitekim Tucci ve Moukaddam (2017, s. 4-5) pandemi öncesi yaptıkları çalışmalarında dahi depresyonun küresel olarak hastalık yükünün önde gelen nedenlerinden biri olacağını ileri sürmüşlerdir. Pandemi sürecinin bu sonucu hızlandırmasının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Dolayısı ile pandemi sürecinde psikolojik ve sosyal hazırlık büyük önem taşımaktadır. Bu hazırlıkların başarıya ulaşabilmesi için de hükümet ve paydaşlarının pandemi sürecinde insanların nasıl bir duygusal durum içerisinde olacağını öngörülebilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, bu çalışmanın literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte çalışmada bir taraftan insanların pandemi sürecindeki duygu durumunun ortaya konulması amaçlanırken; diğer taraftan da söz konusu duygu durumlarında değişikliğe sebep olan bazı değişkenler incelenmiştir. Örneğin demografik özelliklerin yanı sıra bireylerin İnternet erişim düzeyi, sosyal medya kanallarını kullanma sıklığı gibi. Househ (2016, s.470-471) çalışmasında sosyal medyanın Ebola salgınında iletişimi sağlamak için kullanılan önemli bir kanal olduğunu belirtmiştir. 23-29 Ekim 2014 arasındaki 1 haftada, Ebola konusunda 3.4 milyona yakın Tweet atılmıştır. O dönemde sosyal medya ve elektronik haber kaynaklarının kullanımı, kişi ve kuruluşların sağlıkla ilgili birçok konuda bilgi, görüş ve gerçekleri paylaşmalarına sınırsız erişim sağlamıştır. Benzer bir biçimde de devam eden Covid-19 pandemi sürecinde insanlar tarihi ve benzeri görülmemiş bir ölçekte çeşitli bilgi türlerini elde etmek ve değiş tokuş etmek için sosyal medyayı kullanmışlardır (Li vd., 2020, s. 556). Ancak Nayar vd. (2020, s. 5) yaptıkları çalışmaya göre sosyal medya, yararlı ve güvenilir bilgilerin yayılması için kullanılabilirken; bireyler arasında panik ve korkunun artmasında da olumsuz bir role sahip olabileceğini ileri sürmektedirler. Sosyal medyadaki faaliyetlerin, özellikle de WhatsApp'ın kullanım oranının, kapanmalar nedeniyle oluşan korku ve boş zaman nedeniyle büyük ölçüde arttığını; dolayısıyla sosyal medyanın korku ve paniği artırmadaki olumsuz rolünün kontrol altına alınmasının son derece önemli olduğunu ifade etmişlerdir (Arpacı vd., 2020: 194). Çünkü bireyler bilgiyi duyguları düzenlemek için kullanmakta ve olumsuz etki yaratan bilgilerden kaçınmaya ve olumlu etki uyandıran bilgileri aramaya motive olmaktadır (Sharot ve Sunstein, 2020, s. 15). Çalışmamızda elde edilen verilere bakıldığında karantina dönemiyle birlikte sosyal medyada geçirilen sürenin pandemi öncesine göre arttığı ancak sosyal medyada yer alan bilgilere çok da güvenilmediği görülmektedir. Özellikle küme 3'e bakıldığında endişe ve kaygısı yoğun olan bu küme de dikkat edilmeden hızlı bir şekilde sosyal medyadan herhangi bir bilgi paylaşmadığı görülmektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmada, Türkiye'den 10.217 katılımcıya uygulanan anket çalışması ile Türkiye'de tam kapanmanın yaşandığı 29 Nisan-3 Temmuz 2020 döneminde bireylerin duygu durumu kümeleme analizi ile incelenmiştir. Buna göre katılımcılar belirli ortak özellikler doğrultusunda üç küme halinde incelenmiş, tam kapanmanın yaşandığı pandemi sürecinde "kızgınlık, nefret, korku, kaygı ve üzüntü" gibi olumsuz duyguların en az yaşandığı kümenin birinci küme olduğu görülmüştür. Söz konusu kümedeki katılımcılar 40-54 yaş aralığında, çoğunlukla Akdeniz Bölgesi'nin iç kesimlerinde küçük veya orta büyüklükteki yerleşim birimlerinde, metrekare olarak daha büyük evlerde ve genellikle çekirdek aile ile yaşayan kişilerden oluşmaktadır. "Korku, kaygı ve üzüntü" gibi olumsuz duyguların orta düzeyde yaşandığı küme ise ikinci kümedir. Bu kümedeki katılımcılar, 25-39 yaş aralığında, çoğunluğu Akdeniz Bölgesi'ndeki şehir merkezlerinde yaşayan, 12 yaşından küçük olmak üzere çocuk sahibi olan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcılar pandemide çocukların İnternette geçirdiği sürenin çok arttığını ifade etmekle birlikte, çoğunluğu gününü iyi planladığını ve kendisine vakit ayırabildiğini belirtmişlerdir. "Kızgınlık ve öfke duygularının" baskın olduğu ve aynı zamanda "korku, kaygı ve üzüntünün" de yüksek oranda hissedildiği küme ise üçüncü kümedir. Bu kümede yer alan katılımcılar 25-39 yaş aralığında, çoğunluğu İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nde şehir merkezlerinde yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Çoğunlukla 12 yaşından küçük çocuğa sahip olmaları ile birlikte çocukların İnternette geçirdiği sürenin çok arttığını ifade eden de bir küme olmuştur. Kümenin önemli bir farklılığı İnterneti ve sosyal medyayı oldukça yoğun kullandığını belirtmesidir. Yoğun bir kaygı, korku ve üzüntü hissetmesinde söz konusu unsurun etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan üç farklı grubun farklı duygular yaşadığı ve bu duyguların özellikle geleceğe yönelik kaygı ve ekonomik endişeye yol açabildiği görülmektedir. Bu sonuçlara dayanarak olası pandemi durumlarında ülkelerin politikacılarının vatandaşlarına güven vermesinin oldukça önemli olduğu; özellikle ekonomik yönden destekleyici olmalarının bireylerin yaşadıkları kaygıyı engellemekte etkili olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte sosyalleşme noktasında yöneticilerin, politikacıların ya da sanatçıların uzaktan sosyal medya araçları ya da geleneksel kitle iletişim kanalları aracılığıyla da olsa faaliyetler düzenlemesi, birleştirici olması önemlidir. Ayrıca aile içi şiddetin önlenmesi noktasında karantina dönemlerinde bireylerin kendilerini yalnız ve savunmasız hissetmelerini engellemeye yönelik sistemlerin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Çalışmada dikkati çeken bir husus ise inanç, dini duygular ve aile içi bağların kuvvetli olmasının kötü dönemlerde bireylerin hayata daha olumlu bakmasında önemli bir etken olduğu söylenebilmektedir. Daha önce yaşanılmayan durumların yaşanması ve yeni normallerin oluşması aslında insanoğlunun yeni durumlara da adapte olabildiğinin

göstergesidir. Bu yeni normallerden biri de evden çalışma kültürünün oluşmasıdır. Ülke politikaları yapılandırılırken gerek kamu çalışanları gerekse özel sektör çalışanlarının bundan böyle uzakta da çalışabilme imkanlarının düşünülmesi de gerekmektedir. Ancak bu noktada ev ve iş rollerinde çatışma yaşanmaması için daha esnek saatler önerilebilir.

Benzer çalışmaların farklı ülkelerde yapılması, salgında bireylerin duygu durumunu etkileyen etmenlerin belirlenebileceği yeni çalışmaların yapılmasının halen devam eden pandemi ve benzeri süreçlerde daha etkili yol haritalarının çıkarılmasında hayati önem taşıyacağı düşünülmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akın, M. (2004). *İşletmelerde duygusal zekânın üst kademe yöneticiler ile astlar arasındaki çatışmalar üzerindeki etkileri (Kayseri'deki büyük ölçekli işletmelerde bir uygulama)* [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Arı, E. S. (2007). *Satın Alma Kararlarında Tüketici Etnosentrizmi ve Menşe Ülke Etkisinin Rolü* [Yüksek lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Armağan, E. A. ve Gürsoy, Ö. (2011). Satın alma kararlarında tüketici etnosentrizmi ve menşe ülke etkisinin cetscale ölçeği ile değerlendirilmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 67-77.
- Arpaci, I., Alshehabi, S., Al-Emran, M., Khasawneh, M., Mahariq, I., Abdeljawad, T. ve Hassanien, A. E. (2020). Analysis of twitter data using evolutionary clustering during the COVID-19 pandemic. *Computers, Materials & Continua*, 65(1), 193-204.
- Cerbara, L., Ciancimino, G., Crescimbeno, M., La Longa, F., Parsi, M. R., Tintori, A. ve Palomba, R. (2020). A nation-wide survey on emotional and psychological impacts of COVID-19 social distancing. *European Review for Medical and Pharmacological Sciences*, 24(12), 7155-7163.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2018). *Duygu Psikolojisi*. Detay Yayıncılık.
- Demirgil, H. (2005). Parametrik olmayan hipotez testleri. Ş. Kalaycı (editör) *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde. Asil Yayın Dağıtım.
- Dubey, S., Biswas, P., Ghosh, R., Chatterjee, S., Dubey, M. J., Chatterjee, S. ve Lavie, C. J. (2020). Psychosocial impact of COVID-19. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(5), 779-788.
- Goleman, D. (2003). *Duygusal zeka* (B. S. Yüksel, Çev.). Varlık Yayınları.
- Gök, A. (2021). Duygu odaklı terapi yaklaşımı çerçevesinde COVID-19 salgını ve depresyon. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*. 13(4), 831-839.
- Güngör, V. ve Aşkın, D. (2021). Afet ve aile içi ilişkiler: Covid-19 pandemisinin aile içi tartışma ve şiddet üzerindeki etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 46-55.
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. ve W. Black, (1998). *Multivariate Data Analysis with Readings*, Fifth Edition, Prentice-Hall International Inc.
- Hattie, J. (1985). Methodology review: assessing unidimensionality of tests and items, *Applied Psychological Measurement*, 9(2),139-164
- Househ, M. (2016). Communicating Ebola through social media and electronic news media outlets: A cross-sectional study. *Health Informatics Journal*. 22(3), 470-478.

- Igbaria, M., Parasuraman, S. ve Badawy, M. K. (1994). Work experiences, job involvement, and quality of work life among information systems personnel. *MIS quarterly*, 175-201.
- Kervancı, F. (2008). *Büro çalışanlarının duygu yönetimi yeterlilik düzeylerinin geliştirilmesinde duygu yönetimi eğitimi programının etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Konrad, S. ve Hendl, C. (2003). *Duygularla güçlenmek*. (M. Taştan, Çev.). Hayat Yayınları.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı, *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Kurtuluş, K. (1998). *Pazarlama Araştırmaları*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Li, L., Zhang, Q., Wang, X., Zhang, J., Wang, T., Gao, T. L. ve Wang, F. Y. (2020). Characterizing the propagation of situational information in social media during Covid-19 epidemic: A case study on weibo. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*, 7(2), 556-562.
- Memiş Doğan, M. ve Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 739-752
- Myers, L. B. ve Derakshan, N. (2004). To forget or not to forget: what do repressors forget and when they forget? *Cognition and Emotion*, 18, 495-511.
- Nayar, K. R., Sadasivan, L., Shaffi, M., Vijayan, B. P. ve Rao, A. (2020). Social media messages related to COVID-19: A content analysis. *Arathi, Social Media Messages Related to COVID-19: A Content Analysis*, (March 25, 2020), 1-6.
- Parrott, W. G. (2001). *Emotion by groups*. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_emotions adresinden 17 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Plutchik, R. (2001). The nature of emotions human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice, *American Scientist*, 89(4), 344-350.
- Robinson, M. D. (2004). Personality of performance categorization tendencies and their correlates, *Current Directions in Psychological Science*, 13(3), 127-129.
- Rofcanin, Y. ve Anand, S. (2020). Human Relations virtual special issue: Flexible work practices and work-family domain. *Human Relations*, 73(8), 1182-1185.
- Rousseuw, P. (1987). Silhouettes: A graphical aid to the interpretation and validation of cluster analysis. *Journal of Computational and Applied Mathematics*, 20(10), 53-65.
- Rundle-Thiele, S., Kubacki, K., Tkaczynski, A. ve Parkinson, J. (2015). Using two-step cluster analysis to identify homogeneous physical activity groups. *Marketing Intelligence & Planning*, 33(4), 522-537.
- Sharot, T. ve Sunstein, C. R. (2020). How people decide what they want to know. *Nature Human Behaviour*, 4, 14-19.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). TDK Yayınları.
- Titrek, O. (2007). *IQ'dan EQ'ya: Duyguları zekice yönetme*. Pegem Akademi.
- Tucci, V. ve Moukaddam, N. (2017). We are the hollow men: The worldwide epidemic of mental illness, psychiatric and behavioral emergencies, and its impact on patients and providers. *Journal of Emergencies, Trauma, and Shock*, 10(1), 4-6.
- Wang, Y., Di, Y., Ye, J. ve Wei, W. (2021). Study on the public psychological states and its related factors during the outbreak of coronavirus disease 2019 (COVID-19) in some regions of China. *Psychology, Health & Medicine*, 26(1), 13-22.
- Werneck, A. O., Silva, D. R., Malta, D. C., Souza-Júnior, P. R., Azevedo, L. O., Barros, M. B. ve Szwarcwald, C. L. (2021). Changes in the clustering of unhealthy movement behaviors during the COVID-19 quarantine and the association with mental health indicators among Brazilian adults. *Translational Behavioral Medicine*, 11(2), 323-331.